

Ivana Đuras*

VIŠESTRUKI PROMETNI RECIDIV KAO POVREDA PRAVA NA ŽIVOT

Nedavnom odlukom Europskog suda za ljudska prava u predmetu Smiljanić protiv Hrvatske od 25. ožujka 2021., zahtjev broj 35983/14, usvojen je zahtjev roditelja osobe poginule u prometnoj nesreći koju je skrivio višestruki prometni recidivist zbog neučinkovite primjene propisa o sigurnosti prometa na cestama, što predstavlja povredu članka 5. Konvencije – prava na život. Utvrđena je povreda prava na život u materijalnom i proceduralnom aspektu jer domaćim zakonom nije osiguran odgovarajući regulatorni okvir kažnjavanja počinitelja prometnih prekršaja koji ih učestalo ponavljaju, što je dovelo do nepovjerenja javnosti u poštivanje vladavine prava i sposobnosti vlasti da spriječe pojavu sličnih nezakonitih djela. Rad upućuje na to da (pre)blaga penalna politika u području prometnih delikata ne ispunjava zahtjeve specijalne i generalne prevencije.

Ključne riječi: višestruki recidiv, promet, kazneno djelo, život, smrt

1. ŽIVOT KAO UVOD

1.1. Život u zakonu i filozofiji

U Ustavu Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10 i 5/14, dalje u tekstu: Ustav) pojam „život“, zasebno ili kao dio riječi, spominje se trinaest puta, u Konvenciji za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, uz pripadajuće protokole („Narodne novine – Međunarodni ugovori“ broj 18/97, 6/99 – pročišćeni tekst, 8/99 – ispravak, 14/02 i 1/06, dalje u tekstu: Konvencija), sedam puta, a u Kaznenom zakonu („Narodne novine“ br. 125/11, 144/12, 56/15, 61/15, 101/17, 118/18, 126/19, dalje u tekstu: KZ/11) sto i četrnaest puta, dok se u Prekršajnom zakonu („Narodne novine“ br. 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18) spominje deset puta. U navedenim propisima život nije definiran kao zaseban i izdvojen pojam, no

* Ivana Đuras, viša savjetnica, Ustavni sud Republike Hrvatske

nalazimo ga kontekstualno unutar svakog reguliranog područja te se definicija života stoga razabire iz konkretnog sadržaja. U odnosu na okrivljenika riječ „život“ spominje se u prvom, općem dijelu KZ/11, dok je život kao zaštitna kategorija više puta spomenut u posebnom dijelu koji propisuje kaznena djela i kazne. Tako primjerice članak 47. stavak 1. KZ/11 – odmjeravanje kazne – propisuje: „Pri izboru vrste i mjere kazne sud će, polazeći od stupnja krivnje i svrhe kažnjavanja, ocijeniti sve okolnosti koje utječu da kazna po vrsti i mjeri bude lakša ili teža (olakotne i otegotne okolnosti), a osobito jačinu ugrožavanja ili povrede zaštićenog dobra, pobude iz kojih je kazneno djelo počinjeno, stupanj povrede počiniteljevih dužnosti, način počinjenja i skrivljene učinke kaznenog djela, prijašnji *počiniteljev život*, njegove osobne i imovinske prilike te njegovo ponašanje nakon počinjenog kaznenog djela, odnos prema žrtvi i trud da naknadi štetu.“

Propisivanjem mjere upozorenja – uvjetne osude (članak 56. stavak 2. KZ/11) navedeno je da će sud izreći uvjetnu osudu kad ocijeni da počinitelj i bez izvršenja kazne neće ubuduće činiti kaznena djela te će pritom voditi računa o ličnosti počinitelja, njegovu prijašnjem životu, osobito je li ranije osuđivan, obiteljskim prilikama, okolnostima počinjenja samog kaznenog djela te ponašanju nakon počinjenog kaznenog djela, osobito o odnosu počinitelja prema žrtvi i nastojanju da oštećeniku popravi štetu.

Ugrožavanje života ljudi, napad na život osoba, dovođenje u opasnost života jedne ili više osoba ili prilike opasne za život, neki su od dijelova sadržaja zakonskih opisa kaznenih djela kojima do povrede života oštećenika/žrtve dolazi u konkretnoj ili apstraktnoj opasnosti za koju je odgovoran okrivljenik. Navedeni pojam života i pojam njegove povrede u kontekstu recidiva u oblasti prometnih delikata tema su ovog članka.

S druge strane ozljeđivanje ili oduzimanje nečijeg života u području obveznog prava, u kontekstu prometnih nesreća, uz kumulativno ispunjenje svih pretpostavki za naknadu štete, može imati za posljedicu naknađivanje ili ublažavanje štetnih posljedica koje su nastupile zbog određenih štetnih radnji za koje se odgovara.¹ U navedenom slučaju tjelesnog ozljeđivanja ili smrtne posljedice moguća je naknada štete u novcu i/ili u obliku novčane rente.² Pravo na život izričito je navedeno u članku 19. stavku 2. ZOO-a, gdje ga se ubraja u prava osobnosti, uz pravo na tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu „i drugo“.

¹ Gorenc, Vilim, Belanić, Loris, Momčinović, Hrvoje, Perkušić, Ante, Pešutić, Andrea, Slakoper, Zvonimir, Vukelić, Mario, Vukmir, Branko: Komentar Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, 2014, str. 1793.

² Članci 1085. i 1088. Zakona o obveznim odnosima („Narodne novine“ broj 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18) propisuju uspostavu prijašnjeg stanja i naknadu u novcu te naknadu u obliku novčane rente.

Osim fiziološkom, metaboličkom, termodinamičkom i biokemijsko-genetičkom definicijom život je definiran i s filozofsko-teološke strane, prema kojoj se život shvaća kao jedinstvo tjelesnih i duševnih očitovanja, djelovanje prema unutra i prema van, princip samokretanja i samoozbiljenja u svijetu. Aristotel i Toma Akvinski promatraju život sa stajališta jedinstva nepokretne i beživotne materije i pokrećuće i oživljujuće forme, što je dovelo do teocentričnog shvaćanja cjelokupne zbilje kao stvorene od Boga, svojstvene skolastici.³ Immanuel Kant čini »kopernikanski obrat« te život kategorizira antropološki, smatrajući ga kao »sposobnost neke supstancije da iz unutarnjega principa odredi sebe za djelovanje, za promjenu«, što životu ne prisposobljuje mehaničku, već oblikujuću silu, koja ne podliježe principima kauzalne mehanike, kao što je to slučaj sa strojem. Rene Descartes život razdvaja na um (*res cogitans*) i protežno tijelo (*res extensa*), dok duhovne znanosti tijekom XIX. i XX. stoljeća, obilježene Wilhelmom Diltheyem, Friedrichom Wilhelmom Nietzscheom te Henryjem Bergsonom, promatraju život kao poziv za oslobađanje čovjekovih vitalnih snaga, nagona, instinkata, doživljaja i spoznajnih moći, koji omogućuje potpunu konstituciju samosvjesnoga subjekta, odnosno cjelovite ličnosti.⁴

Da se život može povrijediti konkretnim ljudskim ponašanjem koje može biti okarakterizirano kao kazneno djelo, kao i da do povrede ljudskog života dolazi ljudskim radnjama koje to nisu (primjerice sudjelovanjem u obrambenim ratnim djelovanjima ili u boričkim vještinama, uz pristanak na moguće ozljede, pa i smrtni ishod), razvidno je i notorno, no može li do povrede prava na život doći jer domaćim zakonom nije osiguran odgovarajući regulatorni okvir kažnjavanja počinitelja prometnih prekršaja koji ih učestalo ponavljaju? Može li potonje dovesti do nepovjerenja javnosti u poštivanje vladavine prava i sposobnosti vlasti da spriječe pojavu sličnih nezakonitih djela?

1.2. Ustavni i konvencijski pojam prava na život

Pravo na život jedno je od temeljnih prava zajamčenih Ustavom Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 56/90, 135/97, 113/00, 28/01, 76/10 i 5/14) i Konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda („Narodne novine – Međunarodni ugovori“ broj 18/97, 6/99 – pročišćeni tekst, 8/99 – ispravak,

³ Skolastika, filozofska i teološka metoda poučavanja u kršćanskim školama; oznaka za srednjovjekovni način filozofiranja, koji je ciljao na pomirenje antičke – prvenstveno Aristotelove – filozofije s kršćanskom teologijom.

⁴ Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 20. 7. 2021. <<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=67784>>.

14/02, 1/06 i 2/10; u daljnjem tekstu: Konvencija) te se kršenje tog prava smatra jednom od najtežih povreda ljudskih prava.⁵

Pravo na život jamči članak 21. stavak 1. Ustava i članak 2. stavak 1. Konvencije. Ustavom je u mjerodavnom dijelu propisano da svako ljudsko biće ima pravo na život, a Konvencijom da je pravo svakoga na život zaštićeno zakonom i da nitko ne smije biti namjerno lišen života.

Prema Konvenciji pravo na život primarno je pravo, nederogabilno, no s mogućnošću relativnog ograničenja. Prema članku 2. Konvencije pravo svakoga (svake osobe) na život zaštićeno je zakonom i nitko ne smije biti namjerno lišen života osim u izvršenju sudske presude na smrtnu kaznu za kaznena djela za koja je ta kazna predviđena zakonom. Navedene su situacije kod kojih lišenje života proizašla iz upotrebe sile koja je bila nužno potrebna nisu u suprotnosti s odredbama članka 2. Konvencije: obrana bilo koje osobe od protupravnog nasilja; zakonito uhićenje ili sprječavanje bijega osobe zakonito lišene slobode; suzbijanje pobune ili ustanka u skladu sa zakonom.

Pravo na život pretpostavka je svih ostalih prava, postoji kao pravo pojedinca, neovisno o bilo čemu drugom.⁶

Prema praksi Europskog suda za ljudska prava (u daljnjem tekstu: ESLJP) obveze države u zaštiti prava na život mogu se svrstati u tri skupine; negativna obveza države da se suzdrži od nezakonitog oduzimanja života, pozitivna obveza države da donese djelotvorne normativne i provedbene mjere za sprječavanje gubitaka života kad se oni mogu izbjeći te proceduralna obveza države da istražuje sumnjive smrtne slučajeve.

Nesumnjivo je da normiranje i provedba djelotvornih mjera predstavlja važan preventivni alat zaštite života. ESLJP je utvrdio da se pozitivna obveza države da poduzme odgovarajuće korake kako bi zaštitila živote osoba u okviru svoje nadležnosti primjenjuje u kontekstu raznih aktivnosti kojima se dovodi u pitanje pravo na život. U tri nastavno navedena predmeta u kontekstu sigurnosti na cesti ESLJP je ocjenjivao povredu prava na život te je u predmetu *Rajkowska protiv Poljske* (zahtjev br. 37393/02, odluka 27. studeni 2007.)⁷ zahtjev odbacio, dok je u predmetima *Anna Todorova protiv Bugarske* (zahtjev

⁵ Tako je izraženo u odlukama ESLJP-a u predmetima *Lopes de Sousa Fernandes protiv Portugala* [Vv], br. 56080/13, presuda od 19. prosinca 2017., § 164.; i *Güzelyurtlu i drugi protiv Cipra i Turske* [Vv], br. 36925/07, presuda od 29. siječnja 2019., § 218.

⁶ Pavišić, Berislav, Kamber, Krešimir, Parenta, Iva: Kazneno pravo Vijeća Europe, 2016, Drugo izdanje, Rijeka, str. 13–31, 41–47.

⁷ Zahtjev je odbačen jer je utvrđeno da je država ispunila svoje pozitivne obveze: „... the Court observes that it has not been shown or argued that regulations governing road traffic and the safety of road users had not been enacted by the public authorities. (...) Hence, the Court finds no indication that there has been any failure on the part of the State to provide a procedure whereby the criminal and civil responsibility of persons who might be held answerable for the applicant's husband's death could be established.“

br. 23302/03, presuda, 24. kolovoza 2011.)⁸ te u hrvatskom predmetu *Smiljanić protiv Hrvatske* (zahtjev broj 35983/14, presuda, 25. ožujka 2021.)⁹ zahtjeve ocijenio dopuštenima i osnovanima jer tužene države nisu ispunile svoje pozitivne obveze u materijalnom, odnosno proceduralnom aspektu.

ESLJP je razvio bogatu praksu odlučujući o zahtjevima vezanima uz supstantivni i proceduralni aspekt prava na život, pa je tako primjerice za negativnu obvezu države da se pripadnici represivnog državnog aparata, kao što su vojska i policija, suzdrže od nezakonitog ubijanja donesena presuda *Çakici protiv Turske* [Vv], br. 23657/94, presuda od 8. srpnja 1999., § 86.; za pozitivnu obvezu države o poduzimanju raznih preventivnih mjera usmjerenih na sprječavanje nezakonitih ubijanja presude *Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, br. 23452/94, presuda od 28. listopada 1998., §§ 115.–122., i *Branko Tomašić i drugi protiv Hrvatske*, br. 46598/06, presuda od 15. siječnja 2009., §§ 50. i 51., a u odnosu na procesnu obvezu države da se u slučaju smrti neke osobe pod sumnjivim okolnostima provede ozbiljna, detaljna i službena istraga presude *Mustafa Tunç i Fecire Tunç protiv Turske* [Vv], br. 24014/05, presuda od 14. travnja 2015., § 169., i *Skendžić i Krznarić protiv Hrvatske*, br. 16212/08, presuda od 20. siječnja 2011., § 77.

Ustavni sud prilikom ocjene osnovanosti ustavnih tužbi koje su podnesene zbog poziva na povredu ustavnog prava na život uvažava i citira načelna stajališta primjenjive prakse ESLJP-a, osobito kada se radi o zahtjevima koji su ESLJP-u podneseni u odnosu na odluke sudova Republike Hrvatske. Tako je primjerice u predmetu *Milić i drugi protiv Hrvatske* (br. 38766/15, §§ 44.–49., presuda od 25. siječnja 2018.), u kojem je zaključeno da nije došlo do povrede članka 2. Konvencije (u predmetu *Milić i drugi protiv Hrvatske* ocjenjivana je učinkovita istraga ubojstva civila tijekom razmjene vatre s Hrvatskom vojskom u širem području Krupe na dan 5. kolovoza 1995.), u načelnim stajalištima navedeno:

⁸ Zahtjev je u odnosu na članak 2. Konvencije dopušten i osnovan jer je utvrđeno da država nije ispunila svoje pozitivne obveze: „... the State failed to provide an effective judicial system in relation to the death of the applicant’s son.“

⁹ Zahtjev je dopušten i osnovan te je utvrđena povreda članka 2. Konvencija: „102. Imajući na umu gore navedeno, iako smatra da svaki od utvrđenih nedostataka u odgovoru domaćih vlasti na D.M.-ovo nezakonito ponašanje ne mora nužno zasebno i sam po sebi dovoditi u pitanje ispunjavanje obveza iz članka 2. od strane domaćih vlasti, Sud utvrđuje da zajednički ti nedostaci ukazuju na to da se domaći regulatorni okvir o sigurnosti cestovnog prometa kako je primijenjen u ovome predmetu nije pokazao ni približno strogim i da nije imao odvrćajući učinak kojim se moglo osigurati učinkovito sprječavanje nezakonitih radnji kao što su one kojima su prigovorili podnositelji zahtjeva. Štoviše, ne može se reći da je takvo ponašanje domaćih vlasti moglo osigurati povjerenje javnosti u njihovo pridržavanje vladavine prava i njihovu sposobnost da spriječe svaki dojam toleriranja nezakonitih radnji.“

103. Sud stoga utvrđuje da je došlo do povrede proceduralnog aspekta članka 2. Konvencije.“

„(a) Opća načela

44. Sud ponavlja da se članak 2. smatra jednom od temeljnih odredaba od najveće važnosti u Konvenciji. U sebi sadrži jednu od osnovnih vrijednosti demokratskih društava koja čine Vijeće Europe. Cilj i svrha Konvencije kao instrumenta zaštite ljudskih prava pojedinaca traže da se članak 2. tumači i primjenjuje na način da njegova jamstva budu praktična i učinkovita (vidi Jelić, citirano gore, stavak 72. s daljnjim referencama na, između mnogih drugih izvora, predmet *Anguelova protiv Bugarske*, br. 38361/97, stavak 109., ESLJP 2002-IV).

45. Obveza zaštite prava na život na temelju članka 2. Konvencije, u vezi s općom dužnošću države na temelju članka 1. Konvencije da osigura ‘svakoj osobi pod svojom jurisdikcijom, prava i slobode određene u Konvenciji’, također implicitno zahtijeva da treba postojati neki oblik učinkovite službene istrage kad su pojedinci ubijeni upotrebom sile (vidi *Armani Da Silva protiv Ujedinjene Kraljevine* [VV], br. 5878/08, stavak 230., 30. ožujka 2016.).

46. Država stoga mora svim sredstvima koja su joj na raspolaganju osigurati odgovarajuću reakciju – pravosudnu ili neku drugu – kako bi se zakonodavni i upravni okvir postavljen u svrhu zaštite prava na život pravilno proveo i kako bi se sve povrede tog prava suzbile i kaznile (ibid., stavak 230.).“

Ustavni sud u odlukama u kojima je ocjenjivao prigovore ustavnih tužitelja vezane uz povredu prava na život¹⁰ u parničnim predmetima radi naknade nematerijalne štete, primjerice zbog smrti koja je nastupila radnjom prouzročenom od hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga u smislu članaka 1. i 2. Zakona o odgovornosti Republike Hrvatske za štetu uzrokovanu od pripadnika hrvatskih oružanih i redarstvenih snaga tijekom Domovinskog rata („Narodne novine“ broj 117/03),¹¹ u upravnim sporovima, primjerice kod zahtjeva za naknadom troškova liječenja u inozemstvu nastalih hitnim operativnim zahvatom izvršenim u privatnoj zdravstvenoj ustanovi tijekom službenog puta podnositelja u inozemstvo,¹² dok je u kaznenim predmetima odlučivao u povodu ustavnih tužbi podnesenih radi određivanja/produljenja istražnog zatvora¹³ zbog nedjelotvorne istrage nadležnog državnog odvjetništva¹⁴.

¹⁰ Autorica je razmatrala razdoblje od 2016. do 2020.

¹¹ Primjerice odluka broj: U-III-1312/2018 od 26. studenog 2020.

¹² Primjerice rješenje broj: U-III-3611/2019 od 7. listopada 2020.

¹³ Primjerice odluka broj: U-III-2990/2021 od 15. lipnja 2021.

¹⁴ Primjerice odluka i rješenje broj: U-IIIBi-1926/2019 od 15. travnja 2021. te rješenje broj: U-IIIBi-1966/2020 od 20. listopada 2020.

2. NEKA PRAVA ŽRTVE PREMA VII. NOVELI ZAKONA O KAZNENOM POSTUPKU

Zakon o kaznenom postupku („Narodne novine“ broj 152/08, 76/09, 80/11, 121/11 – pročišćeni tekst, 91/12 – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske, 143/12, 56/13, 145/13 i 152/14, u daljnjem tekstu: ZKP/08) VII. je novelom („Narodne novine“ broj 70/17 od 19. srpnja 2017.) u odnosu na status i prava žrtve kao mjerodavnu uzeo Direktivu 2012/29/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 25. listopada 2012. (u daljnjem tekstu: Direktiva) o uspostavi minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te o zamjeni Okvirne odluke Vijeća 2001/220/PUP, koja je transponirana u ZKP/08 radi uspostave minimalnih standarda za prava, potporu i zaštitu žrtava kaznenih djela te kodificiranja niza odredaba kojima se uređuju prava žrtve i visok stupanj njihove zaštite. Implementacija navedene pravne stečevine Europske unije donijela je izmjene ZKP/08 u odredbama Glave V. ZKP/08, kao i izmjenu definicije žrtve.

Temeljna promjena usklađena je s člankom 2. stavkom 1. točke (a) navedene Direktive te je izmijenjen članak 202. stavak 11. ZKP/08. Time je nova definicija žrtve navedena kao fizička osoba izravno pogođena posljedicom kaznenog djela uslijed kojeg je pretrpjela fizičke i duševne posljedice, imovinsku štetu ili bitnu povredu temeljnih prava i sloboda. Time je nova definicija uvela pojam tzv. „izravne žrtve“. Pri tome je propisano da se žrtvom smatraju i bračni i izvanbračni drug, životni partner ili neformalni životni partner te potomak, a ako njih nema, predak, brat i sestra osobe čija je smrt izravno prouzročena kaznenim djelom te osoba koju je ona na temelju zakona bila dužna uzdržavati, što opisuje pojam tzv. „posredne žrtve“. Upravo je normiranje i razlikovanje „izravne“ i „posredne“ žrtve kaznenog djela jedan od zahtjeva koje je postavila Direktiva u cilju jasnijeg razumijevanja obje žrtve u sudskoj praksi, osobito u slučajevima kada se primjerice radi o obitelji izravne žrtve, koja je također teško pogođena posljedicama kaznenog djela počinjenog na štetu izravne žrtve.

Aktivitet oštećenika izražava se kroz korištenje djelatnih procesnih prava koja propisuju odredbe ZKP/08, a to su primjerice neposredno sudjelovanje na raspravi i tijekom dokaznog postupka, preuzimanje kaznenog progona u svojstvu supsidijarnog tužitelja, pravo na postavljanje imovinskopravnog zahtjeva i dr. Pri tome valja naglasiti da sama žrtva, koja može biti isključivo fizička osoba, ima pravo odlučiti da aktivno ne sudjeluje u kaznenom postupku imajući u vidu specifičan i često osjetljiv položaj žrtve. Navedenim razlikovnim definiranjem pojma žrtve i oštećenika u sedmoj noveli otklonjena je potreba za tumačenjem tih pojmova u (na tom području nekonzistentnoj) sudskoj praksi, što dovodi do njezina izvjesnog ujednačenje u budućim kaznenim postupcima.

Budući da *de lege lata* pravo na preuzimanje progona pripada svakoj žrtvi, VII. novelom pravo žrtve na preuzimanje kaznenog progona nije ovisno o pret-hodnom preuzimanju uloge oštećenika, tako da svaka žrtva, neovisno o tome sudjeluje li u postupku kao oštećenik ili ne, može preuzeti kazneni progon u slučajevima kada državni odvjetnik od njega odustane. Dakako da se pozivom na novelirani članak 43. stavak 7. ZKP/08 ističe kako dio prava žrtve, među kojima je i pravo na preuzimanje kaznenog progona, pripada i pravnoj osobi na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno, te da se odredbe ZKP/08 kojima se uređuje ostvarivanje navedenih prava od strane žrtve kaznenog djela na od-govarajući način primjenjuju i na pravnu osobu na čiju je štetu kazneno djelo počinjeno.

U konvencijskom se pravu pojam žrtve izvodi iz prve rečenice članka 34. Konvencije, ima autonomno značenje i ne ovisi o pojmu žrtve kako ga domaće pravo zemalja članica uređuje. Konvencijski pojam žrtve stoga nije statičan, raz-vija se usporedno s razvitkom suvremenog europskog društva interpretacijom Europskog suda, slijedom čega se pravno shvaćanje žrtve mora primjenjivati bez pretjeranog formalizma. U tom smislu za podnošenje zahtjeva Europskom sudu nije nužno da je podnositelj pretrpio konkretnu štetu zbog povrede nekog konvencijskog prava, već je dostatno da se može smatrati žrtvom povrede.¹⁵

3. TIPOLOGIJA I NORMATIVNA RJEŠENJA ZA VIŠESTRUKI POVRATNIKE

Prometna delinkvencija kao pojam predstavlja masovnu negativnu društve-nu pojavu odstupajućeg protupravnog društveno-opasnog ponašanja u prome-tu, koje se očituje u izazivanju ili sudjelovanju i doprinosu u nastajanju razli-čitih štetnih pojava ugrožavanja stvaranjem opasnosti ili izazivanja stradanja sudionika u prometu i/ili uništavanja materijalnih vrijednosti u prometu.¹⁶

Povratništvo, recidiv u prometu, prema McFarlandu, karakterizira inferi-orna intelektualna razina, tipično mladenački karakter i egocentrizam, agre-sivnost, antisocijalnost i socijalna neodgovornost, dok američki autor Larson smatra da je značajan broj kroničnih prometnih recidivista pokazao tri zajed-ničke značajke: antisocijalnost, negativan odnos prema autoritetu i potrebu za važenjem (važnošću).¹⁷

¹⁵ Omejec, Jasna: Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europ-skog suda za ljudska prava, Novi informator, Zagreb, 2013, str. 501–502.

¹⁶ Šeparović, Zvonimir: Stradanje u prometu, sigurnost i odgovornost, 1987, Zagreb, Djela 2, str. 203.

¹⁷ Šeparović, Zvonimir: Granice rizika, etičkopravni pristupi medicini, 1985, Zagreb, str. 224–225.

Brojni su autori odustali od određivanja općeg tipa prometnog delinkventa smatrajući da je jedan od prihvatljivih pristupa višedimenzionalna tipologija prometnih delinkvenata, pa je tako najtežeg prekršitelja prometnih propisa autor Altavilla nazvao „osoba čija je nepažnja manifestacija agresivnosti“, Frey je takva počinitelja definirao kao „beskrupuloznog prometnog anarhista“, dok takvu vrstu vozača Mayer i Jacobi nazivaju „kriminalcima“; u kriminologiji prometa prema tipologiji vozača Schwartz najtežeg prekršitelja opisuje kao „bezobzirno-asocijalnog tipa“, dok Roche takve vozače smatra „drskima, prepotentnima, koji svoje vozilo ne promatraju kao sredstvo za kretanje, nego kao sredstvo za samopotvrđivanje“.¹⁸

Prema nekim autorima, recidivizam ima tendenciju bržeg porasta nego kriminalitet u cjelini, što govori da kazneno pravo ne djeluje dovoljno preventivno niti ima dostatan odvraćajući učinak u odnosu na pojedince, no ne treba zanemariti ni odlučujući utjecaj socijalnih čimbenika i sredine u kojoj se kreće i djeluje povratnik, pa za suzbijanje povrata nije nisu bitna samo zakonska rješenja kaznenog prava već i uspješnost mjera socijalne politike. Nadalje, kriminologija je na temelju statističkih trendova utvrdila neke zakonitosti, koje karakterizira sljedeće: već spomenuta dinamika kriminaliteta i njegove vremenske oscilacije i varijacije upućuju na to da povrat ima tendenciju bržeg porasta nego kriminalitet u cjelini; da je povrat osobito izražen kod određenih vrsta kaznenih djela (imovinska); da je opasnost da osoba koja je već bila osuđivana postane povratnik veća nego da onaj tko još nije počinio kazneno djelo postane počinitelj; opasnost da osuđena osoba bude opet osuđena kao povratnik raste s brojem osuda protiv nje; vremenski interval od otpuštanja iz zatvora za posljednje kazneno djelo do počinjenja novog kaznenog djela utoliko je kraći ukoliko je počinitelj više puta osuđivan; najveći postotak recidivizma uočen je za počinitelje koji su prvo kazneno djelo počinili kao maloljetnici; opasnost da netko nakon navršene 36. godine života postane povratnik mala je.¹⁹

Prema podacima za prvih šest mjeseci 2021. godine²⁰ kaznena djela u cestovnom prometu u odnosu na prethodnu godinu bilježe rast od 15,7 %, zabilježen je rast za 11,4 % u odnosu na prometne nesreće sa smrtnim posljedicama te rast od 15 % u odnosu na broj poginulih osoba u prometnim nesrećama; zabilježen je i porast poginulih stranih državljana u odnosu na 2020. za 37,5 %.

¹⁸ Ibidem, str. 220–221.

¹⁹ Bačić, Franjo: Krivično pravo, opći dio, 1995, Četvrto, izmijenjeno izdanje, „Informator“, Zagreb, str. 377–384.

²⁰ Izvor: https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Web_hrvatski-I-VI-2021.pdf.

Uz opća pravila o izboru vrste i mjere kazni²¹ u području prekršaja i kaznenih djela²² te predviđene zaštitne mjere²³ ni u Prekršajnom zakonu („Narodne novine“ br. 107/07, 39/13, 157/13, 110/15, 70/17, 118/18) ni u KZ/11 nisu posebno apostrofirani povratnici i njihovo kažnjavanje, a povratništvo nije spomenuto niti regulirano u Zakonu o sigurnosti na cestama („Narodne novine“ br. 67/08, 48/10, 74/11, 80/13, 158/13, 92/14, 64/15, 108/17, 70/19, 42/20).

Međutim, kroz propisanu sigurnosnu mjeru člankom 72. KZ/11 zakonodavac je drugim putom nastojao umanjiti opasnost od beskrupuloznih vozača na cesti te je predvidio trajanje navedene mjere u rasponu od jedne do pet godina, ali i doživotno, dok je normiranjem kaznenog djela izazivanja prometne nesreće u cestovnom prometu predvidio strože kažnjavanje za težu posljedicu.

U G. XXII., gdje su smještena kaznena djela protiv sigurnosti prometa, kazneno djelo koje se odnosi na cestovni promet predviđa za kvalificirani oblik izvršenja (članak 227. stavak 6. KZ/11) zatvorsku kaznu u rasponu od jedne do osam godina, dok je takvo ugrožavanje u posebnim vrstama prometa kažnjivo zatvorskom kaznom u rasponu od jedne do deset godina (članak 225. stavak 6. KZ/11), što je sukladno mjerilima iz članka 44. KZ/11 kazna blizu zakonskog maksimuma.

Također, člankom 226. KZ/11. propisano je „novo“ kazneno djelo – obijesna vožnja u cestovnom prometu – koje čini onaj sudionik u cestovnom prometu koji iz obijesti teško krši propise o sigurnosti prometa vozeći u stanju nesposobnosti za vožnju izazvanom trošenjem alkohola uz koncentraciju od najmanje 1,50 g/kg alkohola u krvi, ili droge ili psihoaktivnih lijekova, ili vozeći u zabranjenom smjeru, ili pretječući na nepreglednom mjestu kolonu vozila, ili vozeći brzinom koja prelazi pedeset km/h iznad dopuštene u naseljenom mjestu ili području s naznačenim ograničenjem brzine i time izazove opasnost za život ili tijelo ljudi. Za kazneno djelo obijesne vožnje u cestovnom prometu zakonodavac je propisao izricanje kazne zatvora u trajanju do najviše tri godine.

Tako je *de lege lata* sankcioniran trend povećanja broja drskih, naprasitih, odnosno, arogantnih i obijesnih vozača, čije ponašanje u cestovnom prometu, iako u konkretnom slučaju nije prouzročilo teške posljedice po zdravlje ili imovinu, treba sankcionirati kako ne bi nastavili s opasnom i bezobzirnomo vožnjom koja sama po sebi višestruko povećava rizik od počinjenja kaznenog djela s teškim posljedicama. Takvim normativnim pristupom dodatno je pojačana svijest vozača o odgovornom ponašanju u cestovnom prometu, ispunjena svrha generalne prevencije te podignuta razina zaštite kako ostalih sudionika u prometu, tako i samih obijesnih vozača.

²¹ Opća pravila o izboru vrste i mjere prekršajnih kazni propisana su člankom 36. Prekršajnog zakona.

²² Opća pravila o izboru vrste i mjere kazni propisuje i članak 47. KZ/11.

²³ Zaštitne mjere propisuje članak 58. Prekršajnog zakona.

Iako je razvidno da je zakonodavac unutar postojećeg kaznenopravnog okvira imao u vidu i specijalnu i generalnu prevenciju u području prometnih delikata, gdje su relevantni materijalni i postupovni alati predviđeni i za prevenciju povrata, imajući u vidu rješidbu ESLJP-a u predmetu *Smiljanić*, u cilju kvalitetnijih pravosudnih rješenja treba pripaziti na to da „ne samo da se pravda mora izvršavati, mora se i vidjeti da se ona izvršava“, što je izraženo u predmetu *De Cubber protiv Belgije*, presuda od 26. listopada 1984., Serija A br. 86., stavak 26.

Jesu li postojeća zakonska rješenja dostatna i može li se njihovom primjenom pružiti učinkovita zaštita prava na život, odgovorio je ESLJP u nastavnom prikazu predmeta *Smiljanić protiv Hrvatske*.

4. PRESUDA ESLJP-a U PREDMETU *SMILJANIĆ PROTIV HRVATSKE*

4.1. Prikaz presude

Predmet *Smiljanić protiv Hrvatske* odnosi se na ispitivanje navodnog propusta domaćih vlasti da provedu domaći pravni okvir propisa o sigurnosti cestovnog prometa izricanjem odgovarajućih mjera osobi koja je uzrokovala prometnu nesreću u kojoj je smrtno stradao srodnik podnositelja zahtjeva.

Nakon pravomoćno dovršenog kaznenog postupka Ustavni sud je odbacio ustavnu tužbu podnositelja, koji su kao oštećeni podnijeli ustavnu tužbu protiv presude Županijskog suda kojom je odbijena kao neosnovana žalba Općinskog državnog odvjetništva i potvrđena presuda Općinskog kaznenog suda, kojom je okrivljenik D. M. proglašen krivim zbog počinjenja kaznenog djela protiv opće sigurnosti ljudi i imovine u prometu – izazivanjem prometne nesreće – iz članka 272. stavka 1. i 3. Kaznenog zakona i osuđen na kaznu zatvora u trajanju od dvije godine, uz izrečenu sigurnosnu mjeru zabrane upravljanja motornim vozilima B kategorije u trajanju od pet godina.

Naime okrivljenik je kao vozač u cestovnom prometu usmrtio sina, odnosno brata podnositelja ustavne tužbe prošavši kroz crveno svjetlo na raskrižju, a vozilom je upravljao pod utjecajem alkohola, kao višestruki specijalni recidivist u području prometnih prekršaja i kaznenih djela za koja je presuđen ili su u inkriminirano vrijeme protiv njega bili u tijeku prekršajni postupci. D.M. je osuđen na kaznu zatvora od dvije godine.

Ustavna tužba odbačena je zbog nedopuštenosti pozivom na članak 62. stavak 1. i članak 72. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske („Narodne novine“ broj 99/99, 29/02 i 49/02 – pročišćeni tekst; u daljnjem tekstu: Ustavni zakon) s obzirom na to da je utvrđeno kako su tužbu podnijele osobe koje nisu ovlaštene za njezino podnošenje, i to stoga što je ustavna tužba podnesena protiv presuda kojima je odlučeno o optužbi zbog počinjenja kazne-

nog djela izazivanja prometne nesreće okrivljenog D.M., te podnositelji ustavne tužbe nisu ovlašteni za njezino podnošenje u smislu članka 62. stavka 1. Ustavnog zakona, što je predstavljalo (i predstavlja) stabilnu praksu Ustavnog suda u kaznenim predmetima. Drugim riječima, u kaznenim (i prekršajnim) predmetima jedini ovlaštenik za podnošenje ustavne tužbe jest okrivljenik.

U postupku ispitivanja dopuštenosti pojedinačnog zahtjeva ESLJP razlikuje dvije pravne situacije koje mogu dovesti do odbacivanja podnesenog zahtjeva: kada zahtjev nije suglasan odredbama Konvencije *rationae personae* i kad se podnositelj ne može smatrati žrtvom povrede prava zajamčenih Konvencijom.²⁴ U predmetu *Smiljanić* ESLJP je ocijenio zahtjev podnositelja dopuštenim i osnovanim u smislu članka 35. stavka 3. točke (a) Konvencije.

U postupku pred ESLJP-om razmotrena je povreda članka 2. Konvencije u postupovnom i materijalnom aspektu, ispunjavanje pozitivnih obveza države, učinkovitost funkcioniranja okvira propisa o sigurnosti cestovnog prometa u praksi uslijed propusta domaćih vlasti da primijene odgovarajuće odvraćajuće i preventivne mjere protiv osobe koja je opetovano kršila propise i kasnije uzrokovala prometnu nesreću sa smrtnom posljedicom, te su utvrđivani nedostaci u odgovoru domaćih vlasti na prometnu nesreću zbog umanjivanja kazne bez pažljivog ispitivanja prethodnog ponašanja počinitelja i zbog neopravnog kašnjenja u izvršavanju kazne.

ESLJP je ocijenio da upravo neučinkovita (nedosljedna) primjena propisa o sigurnosti u cestovnom prometu u slučaju prometne nesreće sa smrtnim ishodom koju je izazvao D.M. kao višestruki specijalni recidivist predstavlja povredu prava na život. Navedenom presudom utvrđeno je da je pravo na život podnositeljima zahtjeva povrijeđeno u materijalnom i proceduralnom aspektu iz razloga što Republika Hrvatska nije osigurala odgovarajući regulatorni okvir kažnjavanja takvih prometnih prekršitelja.

Iako je utvrđeno da su domaće vlasti poduzimale neke od raspoloživih mjera u slučaju D.M.-a, nije proveden sveobuhvatan pristup u odnosu na D.M.-a, koji bi specijalno preventivno utjecao na to da se spriječe daljnje izvjesne povrede prometnih propisa kojima je D.M. dulje vrijeme kontinuirano dovodio u neposrednu i stvarnu opasnost ljude i imovinu. Kako bi mjere bile „sveobuhvatne“, bilo je potrebno da djeluju preventivno i odvraćajuće na D.M.-a, kao primjerice mjera oduzimanja vozačke dozvole na dulje vremensko razdoblje, obvezna reedukacija iz područja prometne sigurnosti i prometnih propisa ili mjera liječenja od alkoholnog abuzusa. Drugim riječima, samo bi primjena strožih i odvraćajućih sankcija za opisani tip vozača motornog vozila bila u skladu s mehanizmima koje je propisalo domaće mjerodavno pravo te međunarodni propisi iz područja sigurnosti cestovnog prometa.

²⁴ Ibidem, 13, str. 502

ESLJP je utvrdio da je upravo zbog propusta domaćih vlasti da na više razina poduzmu odgovarajuće mjere prema upornom i opasnom prekršitelju došlo do disfunkcionalnosti postojećih mjera, ugroze i smanjenja javne sigurnosti na cestama, što je u konkretnom slučaju i dovelo do smrtne posljedice uslijed opasne vožnje D.M-a. Sve navedeno predstavlja kršenje pozitivne obveze države na temelju članka 2. Konvencije.

Stoga je zaključeno da je domaći regulatorni okvir sigurnosti cestovnog prometa koji je vidljiv u konkretnom slučaju bio daleko od rigoroznog te nije imao odvratajući i preventivni učinak za počinjenje jednakih ili sličnih teških prometnih kaznenih djela i ubuduće. Zbog navedenog ESLJP je smatrao da postupanje domaćih vlasti nije osiguralo povjerenje javnosti u poštivanje jamstva vladavine prava i sposobnosti državnih vlasti da spriječe bilo kakvu pojavu sličnih nezakonitih djela. Načelo vladavine prava kao jedne od člankom 3. Ustava propisanih najviših vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske i temelja za tumačenje Ustava predstavlja i povredu Konvencije. Tako je primjericice Ustavni sud u odluci broj: U-I-745/1999 od 8. studenoga 2000. (objavljeno u „Narodnim novinama“ broj 112/00) zauzeo načelno ustavnopravno stajalište da svaka nesuglasnost nacionalnog zakona s Konvencijom ujedno znači i nesuglasnost nacionalnog zakona s načelom vladavine prava propisanim člankom 3., načelom ustavnosti i zakonitosti propisanim članom 5. i načelom pravnog monizma nacionalnog i međunarodnog prava propisanim člankom 134. Ustava.

Navedeno pravilo pridonosi promicanju zajedničkog europskog razvitka ljudskih prava i temeljnih sloboda. To pravilo ima ustavno značenje jer je riječ o međunarodnim javnopravnim obvezama Republike Hrvatske.

Ovdje valja podsjetiti i na obvezu koje se Republika Hrvatska dužna pridržavati izrečenu u predmetu *Broniowski protiv Poljske* (presuda, Veliko vijeće, 22. lipnja 2004., zahtjev br. 31443/96):

„184. ... imperativ održavanja legitimnog povjerenja građana u državu i pravo koje ona stvara, inherentan vladavini prava, zahtijeva od vlasti da eliminiraju disfunkcionalne odredbe iz pravnog sustava i isprave izvanpravnu praksu (*to rectify the extra-legal practices*).“

Uz prethodno navedene činjenice konkretnog kaznenog predmeta valja istaknuti da je D.M. nekoliko puta odgađao izvršenje izrečene mu kazne zatvora, iako se izvršenje kazne zatvora prema domaćem pravu može odgoditi samo iznimno. ESLJP je pritom istaknuo da nisu jasni razlozi odgode izvršenja kazne zatvora, da se neopravdana odgoda ne može smatrati razumnom te da je takva odgoda u suprotnosti s obvezom koju država ima sukladno članku 2. Konvencije, a to je izvršavanje pravomoćno izrečenih kazni bez neopravdane odgode.

U spomenutom slučaju određeno je da tužena država treba isplatiti podnositeljima zahtjeva, u roku od tri mjeseca od datuma kada presuda postane pravomoćna, na temelju članka 44. stavka 2. Konvencije, pravičnu naknadu za

povredu ljudskih prava u iznosu od 26 000 eura te iznos od 4540 eura na ime troškova postupka.

4.2. Izdvojeno mišljenje

Sastavni je dio prikazanog predmeta *Smiljanić* izdvojeno mišljenje suca Krzysztofa Wojtyczeka, u kojem je izraženo neslaganje s mišljenjem većine da je tužena država povrijedila konvencijska prava podnositelja zahtjeva. U izdvojenom se mišljenju navodi da su u presudi zanemarena pravila tumačenja utvrđena u sudskoj praksi ESLJP-a, da se presudom otvaraju ozbiljna postupovna pitanja te se njome pobija presuda Velikog vijeća u predmetu *Nicolae Virgiliu Tanase protiv Rumunjske* ([VV], br. 41720/13, 25. lipnja 2019.).

Prvi dio izdvojenog mišljenja dotiče se tumačenja Konvencije u postupku odlučivanja, za koji je u izdvojenom mišljenju navedeno „da se Sud općenito, prilikom rješavanja novih pitanja tumačenja, veoma rijetko poziva na vlastite presude i odluke u kojima se navode načela tumačenja Konvencije. Umjesto toga poziva se na vlastite presude i odluke koje se odnose na pitanja materijalnog prava. Izjave o pravnim metapравilima ne shvaćaju se jednako ozbiljno. Taj selektivni pristup („pobiranje vrhnja“) u odnosu na postojeću sudsku praksu teško je pravno objasniti. U svakom slučaju, Sud upute o tumačenju koje se navode u ranijoj sudskoj praksi obično ne smatra smjernicama za buduće predmete. Čini se da i Veliko vijeće i vijeća smatraju da imaju potpunu slobodu prešutno zanemariti te upute. Zbog toga niz metapравila u konvencijskom mehanizmu nije sustav, već *bric-a-brac* (usporedi naslov sljedećeg članka: J. Combacau, „Le droit international : bric-a-brac ou systeme ?“, Archives de philosophie du droit, vol. 31 (1986), str. 85–105) ili komplet za one koji rade po načelu ‘sam svoj majstor’“.

U odnosu na meritum predmeta, kod osvrta na pitanje poštenog suđenja, istaknuto je da se ESLJP još u fazi obavještavanja o predmetu usredotočio na opasnost D.M.-a i rizik koji je predstavljao za druge osobe, da je osam stavaka obrazloženja (stavci 78.–85.) posvećeno analiziranju D.M.-ova ponašanja i ocjenjivanju rizika koji je on predstavljao za druge, da je pristup koji je primijenila većina glavnu važnost pridao pitanju je li tužena država dovoljno ograničila D.M.-ova prava te da je neobično što je ESLJP u presudi na takav način izdvojio određenu osobu kao izvor opasnosti za sigurnost javnosti pretvarajući tako predmet podnositelja zahtjeva u D.M.-ov predmet. Nadalje, sudac Wojtyczek smatra da se u presudi otvaraju i pitanja u vezi s njezinim izvršenjem, da jedno od najvažnijih načela poštenog suđenja zahtijeva da u slučaju donošenja odluke koja utječe na prava ili pravno zaštićene interese osobe tu osobu ili stranku treba prethodno saslušati nije ispoštovano jer D.M. nije bio saslušan, a ESLJP je odstupio od mišljenja Velikog vijeća da „obveza država da zašti-

te osobe od rizika nikada ne može biti šira od toga,²⁵ barem ne u kontekstu cestovnog prometa i ‘drugih aktivnosti kojima se dovodi u pitanje pravo na život’“ te uočava da je donesena presuda *Smiljanić* u očitoj suprotnosti s presudom Velikog vijeća u gore citiranom predmetu *Nicolae Virgiliu Tanase* te je problematična ne samo zbog toga što se opseg pozitivnih obveza proširuje već i zato što te novouspostavljene obveze uključuju nametanje preventivnih ograničenja konvencijskih prava pojedinačno identificiranim osobama za koje se smatra da predstavljaju opasnost za opću javnost.

U izdvojenom je mišljenju sudac Wojtyczek između ostalog naveo: „10. (...) Temeljna je pretpostavka u ovome predmetu da su vlasti morale primijeniti pojedinačne preventivne mjere ako su u predmetno vrijeme znale ili su morale znati za postojanje određenog rizika za život ili zdravlje neidentificiranih pojedinaca (koji nisu pod kontrolom vlasti) koji predstavljaju osobe koje također nisu pod kontrolom vlasti. (...) To je velika promjena paradigme koja će, ako je potvrdi naknadna sudska praksa u kojoj se primjenjuje isti pristup, preobraziti funkcioniranje europskih društava. Prema mojem mišljenju, ne postoje razlozi za zaključak da iz Konvencije proizlazi obveza nametanja preventivnih ograničenja D.M.-ovih prava u kontekstu ovog predmeta.

11. (...) Glavni problem nije konkretan rizik koji predstavlja jedna određena osoba (D.M.), već moguć cjelokupni rizik koji proizlazi iz općeg stava vlasti u odnosu na prometne prekršaje i prometna kaznena djela. Sprječavanje samo jedne osobe u vožnji neće značajno poboljšati sigurnost na cestama. Međutim, ta općenita pitanja nisu ni raspravljena ni istražena, a u odsutnosti materijala u spisu o tome ne postoje temelji za zauzimanje stava o tim pitanjima.“

Naposlijetku, sudac Wojtyczek u izdvojenom je mišljenju citirao standard utvrđen u presudi VV *Nicolae Virgiliu Tanase*: „U predmetima koji se odnose na nenamjerno prouzročenje smrti i/ili nenamjerno ugrožavanje života Sud ponavlja da će obveza uspostavljanja djelotvornog pravnog sustava biti ispunjena ako pravni sustav žrtvama (ili njihovim najbližim srodnicima) osigurava pravno sredstvo pred građanskim sudovima, bilo zasebno bilo u vezi s nekim pravnim sredstvom pred kaznenim sudovima, koje im omogućava da ishode utvrđenje odgovornosti i primjereno građanskopravno obeštećenje. (...) Sud smatra da, nakon što se u prvobitnoj istrazi utvrdi da smrt ili ozljeda opasna po život nije prouzročena namjerno, logična posljedica dvaju oblika postupovnih pristupa opisanih u prethodnim stavcima 159. i 160.–161. jest da se smatra da je građanskopravno sredstvo dostatno, i to neovisno o tome je li osoba za

²⁵ Sudac Wojtyczek referira se na točku 135. u predmetu *Nicolae Virgiliu Tanase protiv Rumunjske*, zahtjev br. 41720/13, presuda, 25. lipnja 2016.: „Materijalna pozitivna obveza primjene preventivnih operativnih mjera za zaštitu identificiranog pojedinca od drugog pojedinca nastaje samo ako postoji stvaran i neposredan rizik za život identificiranog pojedinca ili pojedinaca koji proizlazi iz kaznenih djela treće strane.“

koju se pretpostavlja da je odgovorna za nesreću privatna osoba ili predstavnik države“, te je u svojem izdvojenom mišljenju zaključio da je to slučaj u ovome predmetu, jer sudska praksa ESLJP-a ne zahtijeva kaznene sankcije.

5. ZAKLJUČNE CRTICE

Mnogo puta citirana misao „Smrt jednog čovjeka je tragedija, smrt milijuna – statistika“²⁶ primjenjiva je u svakom slučaju kada se nasilno izgube životi i danas je posebno aktualna zbog kontinuiranog porasta broja prometnih nesreća, koje su posljedica i očitog izostanka prometne kulture, nebrige za posljedice svojeg ponašanja i obezvrjeđivanja života samog. Sudeći po praćenju kriminaliteta, i danas su aktualni rezultati negdašnjih kriminoloških istraživanja prema kojima je bezobzirnost, odnosno bezobzirna vožnja motornih vozila koja odražava krajnju ravnodušnost, nemarnost i bezglavost od strane vozača, jedan od čimbenika teških prometnih nesreća, dok je uočeno da s težinom i značenjem prometnog delikta zbog kojeg je netko osuđen raste i postotni udio povratnika; to upućuje na zaključak da kršenje prometne discipline s obilježjima nekog kaznenog djela iz područja sigurnosti prometa u velikom broju slučajeva „nije izolirana pojava u životu počinitelja, već je dio stanovitog obilježja njegova ponašanja zbog kojeg je već i ranije dolazio u sukob sa zakonom“.²⁷

Djelovanja koja preveniraju nasilje u prometu²⁸ postavljaju uvijek aktualne zahtjeve pred tijela izvršne državne vlasti, kao i pred zakonodavca, kako *de lege ferenda*, primjenom znanstvenih spoznaja, djelovati u praksi i konkretno sankcijama utjecati na višestruki prometni recidiv kako bi se izbjegla povreda prava na život sudionicima u prometu.

²⁶ Povijest ove izjave pripisuje se dvama piscima. Jedan je Kurt Tucholsky, njemačko-židovski novinar i satiričar te čvrsto uvjereni pacifist. U njegovu eseju o francuskom humoru iz 1932. godine (njem. *Französischer Witz*) lik francuskog diplomata u jednom trenutku izusti „Rat? Meni on nije toliko strašan. Da, smrt jednog čovjeka je katastrofa, ali smrt stotina tisuća ljudi – čista statistika!“ Drugi je Erich Maria Remarque, Nijemac i pacifist. U njegovu romanu *Crni obelisk* (njem. *Der schwarze Obelisk*, 1956.) o Njemačkoj u međuratnom razdoblju osmo poglavlje završava rečenicama: „Čudno, mislim si, kako smo vidjeli toliko smrti u ratovima i znamo da nas je dva milijuna uzalud poginulo, a ipak nas je toliko potresao ovaj jedan čovjek dok smo istovremeno gotovo zaboravili ona dva milijuna. Ali to je jednostavno tako, jer je jedan čovjek uvijek mrtvac – a dva milijuna samo statistika.“ Navedena se izjava krivo pripisuje Josifu Visarionoviču Staljinu.

²⁷ Singer, Mladen: *Kriminologija*, 1994, Nakladni zavod „Globus“, Zagreb, str. 469 i 494–494.

²⁸ Šeparović, Zvonimir: *Victimology international study of victims*, vol. 2, 1989, tiskara „Samobor“, Zagreb, Norman Key, Action to prevent traffic violence, str. 143–149.

Većina američkih država²⁹ poznaje *vehicular homicide*, definiran kao kazneno djelo koje uključuje smrt osobe koja nije vozač kao posljedicu bilo nehajnog ili bilo „ubojitog“ upravljanja motornim vozilom (neizravna namjera?), za koje se okrivljenik obično tereti kao za nenamjerno ubojstvo u vozilu. Žrtve mogu biti osobe koje se nalaze kao putnici u vozilu koje je uzrokovalo nesreću ili se radi o pješacima, biciklistima ili drugim vozačima motornih vozila. Tako primjerice u saveznoj državi Georgiji postoji nekoliko oblika motorne vožnje za koje okrivljenik odgovara kao za ubojstvo prvog stupnja u prometu ukoliko dođe do smrtne posljedice za drugu osobu (*first-degree vehicular homicide*). To su: pretjecanje i obilaženje školskog autobusa (O.C.G.A. § 40-6-163), nepromišljena (obijesna?) vožnja (O.C.G.A., § 40-6-390), vožnja pod utjecajem alkohola ili droga (O.C.G.A., § 40-6-391), bježanje ili pokušaj izmicanja policajcu (O.C.G.A., § 40-6-395) te nalet na pješaka/drugu osobu u prometu i bijeg s mjesta nesreće (O.C.G.A., § 40-6-270).³⁰

Svrha kažnjavanja propisana člankom 41. KZ/11 jest izraziti društvenu osudu zbog počinjenog kaznenog djela, jačati povjerenje građana u pravni poredak utemeljen na vladavini prava, utjecati na počinitelja i sve druge da ne čine kaznena djela kroz jačanje svijesti o pogibeljnosti činjenja kaznenih djela i o pravednosti kažnjavanja te omogućiti počinitelju ponovno uključivanje u društvo.

Kako bi svrha bila postignuta, potrebno je definirati ciljeve i predvidjeti učinkovita sredstva njihova postizanja. Hoće li biti dovoljno pooštriti kaznenu politiku u postojećim zakonodavnim okvirima ili će doći do ozbiljnih zahvata *de lege ferenda* u korpus materijalnih kaznenih odredaba te uvođenja izraza *povratništvo* u opći dio Kaznenog zakona i propisivanje kaznenog djela koje bi opisalo hotimično prouzrokovanje smrti u prometu, stvar je legislativne procjene i odluke zakonodavca. Pritom se treba podsjetiti na presudu *Smiljanić protiv Hrvatske*, u kojoj je ESLJP između ostalog naveo: „Domaći regulatorni okvir o sigurnosti cestovnog prometa kako je primijenjen u ovome predmetu nije se pokazao ni približno strogim i nije imao odvratajući učinak kojim se moglo osigurati učinkovito sprječavanje nezakonitih radnji kao što su one kojima su prigovorili podnositelji zahtjeva. Štoviše, ne može se reći da je takvo ponašanje domaćih vlasti moglo osigurati povjerenje javnosti u njihovo pridržavanje vladavine prava i njihovu sposobnost da spriječe svaki dojam toleriranja nezakonitih radnji.“³¹

Naposlijetku, iako je temelj ovoga rada samo jedan aktualni primjer (pre) blage penalne prakse u području prometnih delikata hrvatskih sudova, za mje-

²⁹ Sve američke države osim Aljaske, Montane i Arizone imaju zakone kojima propisuju u kažnjavanju kazneno djelo ubojstva počinjeno motornim vozilom.

³⁰ <https://www.georgiacriminallawyer.com/vehicular-homicide>.

³¹ Cit. iz točke 102. presude *Smiljanić protiv Hrvatske*.

rodavan zaključak radi li se o iznimci ili strukturnoj pojavi prilikom odabira vrste i mjere kaznene sankcije kod višestrukih povratnika koji kumuliraju prometne prekršaje i kaznena djela sa smrtnom posljedicom ili teškim tjelesnim ozljedama nužno bi bilo pristupiti detaljnom izučavanju sudske prakse prekršajnih i kaznenih sudova u duljem vremenskom razdoblju. S obzirom na zadani vremenski okvir za izradu ovog rada to, na žalost, nije bilo provedivo.

LITERATURA

1. Bačić Franjo: Krivično pravo, opći dio, 1995, Četvrto, izmijenjeno izdanje, „Informator“, Zagreb.
2. Đuras Ivana: „Objesna vožnja kao novo kazneno djelo“, „Policija i sigurnost“, br. 2 i 3/2016.
3. Đuras Ivana: „Žrtva u svjetlu VII. novele Zakona o kaznenom postupku“, 5. ožujka 2018., LEXPERA pravni portal, <https://www.iusinfo.hr/aktualno/u-sredistu/33363>.
4. Gorenc, Vilim, Belanić, Loris, Momčinović, Hrvoje, Perkušić, Ante, Pešutić, Andrea, Slakoper, Zvonimir, Vukelić, Mario, Vukmir, Branko: Komentar Zakona o obveznim odnosima, Narodne novine, studeni 2014.
5. Omejec Jasna, 2013, *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, Novi informator, Zagreb.
6. Pavišić, Berislav, Kamber, Krešimir, Parenta, Iva: Kazneno pravo Vijeća Europe, 2016, Drugo izdanje, Rijeka.
7. Singer, Mladen: Kriminologija, 1994, Nakladni zavod „Globus“, Zagreb.
8. Šeparović, Zvonimir: Granice rizika, etičkopravni pristupi medicini, 1985, tiskara Zrinski, Zagreb, Čakovec.
9. Šeparović, Zvonimir: Stradanje u prometu, sigurnost i odgovornost, 1987, tisak Pravni fakultet u Zagrebu, Djela 2, Zagreb – Beograd.
10. Šeparović, Zvonimir: Victimology, international study of victims, vol. 2, 1989, tiskara „Samobor“, Zagreb.
11. Vodič kroz članak 2. Europske konvencije o ljudskim pravima, Pravo na život, Ažuriran 31. prosinca, 2018. <https://uredzastupnika.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/Edukacija//Vodi%C4%8D%20kroz%20%C4%8Dlanak%20.%20Konvencije.pdf>.
12. <https://www.georgiacriminallawyer.com/vehicular-homicide>.
13. <https://www.criminaldefenselawyer.com/crime-penalties/federal/Vehicular-manslaughter.htm>.
14. https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2021/Web_hrvatski-I-VI-2021.pdf.

Summary

RECIDIVISM OF TRAFFIC OFFENCES AS A VIOLATION OF THE RIGHT TO LIFE

The recent judgment of the European Court of Human Rights in *Smiljanić v. Croatia* of 25 March 2021, application no. 35983/14, adopted the request of the parents of a person killed in a traffic accident caused by a traffic offence recidivist due to the ineffective application of traffic safety regulations, which constitutes a violation of Article 5 of the Convention – the right to life. Violation of the right to life in material and procedural terms was established because domestic law did not provide an appropriate regulatory framework for punishing perpetrators of traffic offences who frequently repeated them, which led to public distrust in respecting the rule of law and in the ability of authorities to prevent similar illegal acts. The paper indicates that a (too) mild penal policy in the field of traffic offences does not fulfil the requirements of special and general prevention.

Keywords: multiple recidivism, traffic, crime, life, death

